

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา ๘" มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนและเนื้อหาของหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนกับขนาดของโรงเรียน และแผนการเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘

๒. เพื่อศึกษาจำนวนและอายุของหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘ พร้อมเทียบกับรายชื่อหนังสือที่ควรมีในห้องสมุดโรงเรียน

๓. เพื่อศึกษาการดำเนินงานหนังสืออ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ และบรรณารักษ์ในฐานะเป็นผู้ดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน

๔. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อการดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงของบรรณารักษ์ในห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘

วิธีดำเนินการวิจัย คือ ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นการดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิง จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งได้สำรวจสภาพของห้องสมุดโรงเรียนบางแห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถาม บรรณารักษ์ จำนวน ๓๓ คน ซึ่งเป็นประชากรทั้งหมดในเขตการศึกษา ๘ ลักษณะของแบบสอบถามนั้นจะครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีทั้งคำถามปลายปิด และแบบให้เสนอความคิดโดยเสรี การรวบรวมแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ จำนวนแบบสอบถามทั้งหมด นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ และทดสอบความสัมพันธ์ โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square) ซึ่งมีสูตร ดังนี้

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^k \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}, \text{ df} = (k - 1)(r - 1)$$

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมทั้งหมด พบสรุปเรื่องสำคัญ ๆ ในการดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา ๘ ได้ดังนี้

๑. จำนวนแบบสอบถามที่รวบรวมได้ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน จำนวน ๓๓ ชุด ได้รับแบบสอบถามคืน ๒๗ ชุด คิดเป็น ร้อยละ ๘๑.๘๒ ไม่ตอบแบบสอบถาม ๖ แห่ง คิดเป็น ร้อยละ ๑๖.๑๘

๒. ลักษณะและสภาพกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา

๒.๑ โรงเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีนักเรียนประมาณ ๑๕๖๐ - ๒๔๘๘ คน มี ร้อยละ ๔๔.๔๕ โปรแกรมการเรียนที่โรงเรียนแต่ละแห่งเปิดให้นักเรียนได้เลือกเรียนมากที่สุด ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ โปรแกรมที่เน้นหนักด้านคณิตศาสตร์ และภาษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็น ร้อยละ ๘๘.๘๖ สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ โปรแกรมวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ คิดเป็น ร้อยละ ๑๐๐.๐๐ โปรแกรมการเรียนที่โรงเรียนแต่ละแห่ง เริ่มใช้ในปีการศึกษา ๒๕๒๑ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และในปีการศึกษา ๒๕๒๔ สำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแต่ละโรงเรียนอาจเปิดโปรแกรมการเรียนให้นักเรียนได้เลือกเรียนไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับสภาพของท้องถิ่น และความต้องการของนักเรียน โรงเรียนบางแห่งอาจเปิดโปรแกรมที่เน้นหนักทางด้านวิชาชีพ โรงเรียนบางแห่งเปิดโปรแกรมที่เน้นหนักวิชาสามัญ

๒.๒ บรรณารักษ์ บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีคุณวุฒิ ป.กศ.สูง วิชาเอก บรรณารักษศาสตร์ มี ร้อยละ ๕๑.๔๕ วุฒิปริญญาตรีอื่นวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ มี ร้อยละ ๑๔.๗๒ ไม่มีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์เลย บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีอายุการทำงาน เป็นเวลา ๑ - ๓ ปี มี ร้อยละ ๔๔.๑๕ บรรณารักษ์ ร้อยละ ๕๐.๗๔ ที่ได้งานการ อบรมงานค่านห้องสมุด^{เพิ่มเติม} สำหรับบรรณารักษ์ที่ไม่ได้อบรมงานค่านห้องสมุด^{เพิ่มเติม}มี ร้อยละ ๕๘.๒๖ สำหรับการทํางานในห้องสมุดนั้น บรรณารักษ์ ร้อยละ ๕๑.๔๕ มีเวลาให้กับงานห้องสมุด มาก คือ ระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ชั่วโมง ต่อ สัปดาห์ นอกจากทํางานในห้องสมุดแล้ว บรรณารักษ์ต้องทําการสอนอีก มีบรรณารักษ์เพียง ๕ คนเท่านั้น ที่ไม่มีการสอนเลย

บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนบางแห่ง มีงานพิเศษนอกเหนือจากงานห้องสมุด และงานสอนเพื่อเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาประจำชั้น เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุม เป็นอาจารย์แนะแนว และเป็นประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน เป็นต้น

๓. การดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงในห้องสมุด

๓.๑ งบประมาณ ห้องสมุดโรงเรียนทุกแห่งมีรายได้จากเงินบำรุงการ ศึกษาของนักเรียน นอกจากนี้ห้องสมุดบางแห่งมีรายได้ จากการรับบริจาค ที่มีผู้บริจาค ให้ เงินค่าปรับส่งหนังสือเกินกำหนด ขยายวารสารและหนังสือพิมพ์เก่า และให้เช่า หนังสือ เป็นต้น งบประมาณห้องสมุดในแต่ละปีจะได้รับไม่เท่ากัน แตกต่างกันไปตาม ขนาดของโรงเรียน ห้องสมุดส่วนมากจะได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น มีห้องสมุดบางแห่ง เท่านั้นได้รับงบประมาณลดลงในบางปี การจัดสรรงบประมาณจัดซื้อหนังสืออ้างอิงนั้น มี ห้องสมุดจำนวนน้อยที่ได้จัดแยกงบประมาณซื้อหนังสืออ้างอิงออกจากงบประมาณที่ได้จัดซื้อ หนังสือทั่วไป ห้องสมุดส่วนใหญ่จะจัดซื้อหนังสืออ้างอิงรวมกับหนังสือทั่วไป โดยไม่จัด งบประมาณเฉพาะ ห้องสมุดที่จัดแบ่งงบประมาณสำหรับจัดซื้อหนังสืออ้างอิงเฉพาะ จะจัด แบ่งงบประมาณ จำนวน ร้อยละ ๒๕ ของงบประมาณทั้งหมด

๓.๒ หนังสืออ้างอิง ห้องสมุดส่วนใหญ่มีหนังสืออ้างอิง มากกว่า ๕๐๐ เล่ม คิดเป็น ร้อยละ ๒๕.๘๓ มีห้องสมุดเพียง ๒ แห่ง มีหนังสืออ้างอิงไม่ถึง ๑๐๐ เล่ม หนังสือ อ้างอิงในห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นภาษาไทย มีห้องสมุดบางแห่งที่มีหนังสืออ้างอิงภาษาต่างประเทศ

มากกว่าภาษาไทย (ดูรายละเอียดจากตารางที่ ๑๔) เมื่อจำแนกตามประเภทของหนังสือ
 อังอิงแล้ว พบว่า หนังสืออังอิงส่วนใหญ่เป็นหนังสืออังอิงประเภทสารานุกรม รองลงไป
 คือ หนังสืออังอิงเฉพาะวิชาและพจนานุกรม ตามลำดับ สำหรับหนังสืออังอิงประเภทที่มี
 น้อย คือ วรรณกรรม และบรรณานุกรม

สำหรับรายชื่อหนังสืออังอิงที่มีในห้องสมุดนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับรายชื่อหนังสือ
 อังอิงที่ควรมี จำนวน ๑๒๖ รายชื่อ แล้วปรากฏว่ายังมีน้อย มีห้องสมุดเพียง ๔ แห่ง ที่มี
 รายชื่อหนังสืออังอิงถึง ร้อยละ ๕๐ ของรายชื่อหนังสือทั้งหมด รายชื่อหนังสืออังอิงที่
 ห้องสมุดทุกแห่งมี คือ พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อันดับรองลงไปคือ สารา
 นุกรมไทยสำหรับเยาวชน มีห้องสมุด ร้อยละ ๘๒.๕๕ ที่มีรายชื่อนี้ (ดูรายละเอียดจาก
 ตารางที่ ๑๕) หนังสืออังอิงที่มีในห้องสมุดส่วนใหญ่ พิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๐

๓.๓ การจัดหนังสืออังอิงเพื่อใช้ประโยชน์ บรรณารักษ์มีหลักในการจัด
 หนังสือเข้าไว้เป็นหนังสืออังอิง โดยคำนึงถึงหนังสือที่มีความจำเป็นต่อผู้ใช้มากที่สุด
 สำหรับการจัดซื้อหนังสืออังอิงนั้น บรรณารักษ์ ร้อยละ ๓๓.๓๓ จัดซื้อหนังสืออังอิงตาม
 รายชื่อที่มีผู้เสนอรายชื่อเข้ามาในห้องสมุด มีบรรณารักษ์ ๒๕.๕๓ จัดซื้อหนังสืออังอิง
 ตามโปรแกรมการเรียนในโรงเรียน เมื่อได้หนังสือเข้าไว้ในห้องสมุดแล้ว บรรณารักษ์
 ห้องสมุดทุกแห่ง จัดเก็บหนังสืออังอิงไว้เฉพาะที่ แล้วทำสัญลักษณ์พิเศษไว้ที่หนังสืออัง
 อิงในโรงเรียน สำหรับการทำบัตรรายการของหนังสืออังอิง มีห้องสมุด ร้อยละ
 ๕๕.๕๖ ที่ได้จัดทำไว้แล้วโดยเรียงบัตรรายการของหนังสืออังอิงรวมไว้กับบัตรรายการ
 หนังสือทั่วไป ในบัตรรายการเดียวกัน บรรณารักษ์ ร้อยละ ๗๐.๓๗ ได้จัดทำหมู่
 หนังสืออังอิง โดยใช้ในการจัดหมู่ตามระบบการจัดหมู่ของคิวอี้ การจัดหนังสืออังอิง
 บนชั้นนั้น ห้องสมุด ร้อยละ ๔๘.๑๕ ได้จัดหนังสือไว้โดยแยกตามภาษา โดยแบ่งเป็น
 หนังสือภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

๔. การทดสอบความสัมพันธ์

๔.๑ จากการทดสอบสมมุติฐานที่ว่าจำนวนหนังสืออ้างอิงมีความสัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียน และจำนวนผู้ใช้ในห้องสมุดบริการ ผลปรากฏว่าจำนวนหนังสืออ้างอิงมีความสัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียนและจำนวนผู้ใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .๐๑

๔.๒ จากการทดสอบสมมุติฐานที่ว่างบประมาณที่ห้องสมุดได้รับมีความสัมพันธ์กับจำนวนของหนังสืออ้างอิง ผลปรากฏว่าจำนวนของหนังสืออ้างอิงมีความสัมพันธ์กับงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .๐๑

๔.๓ จากการทดสอบสมมุติฐานที่ว่าเนื้อหาของหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนแต่ละแห่งมีความสัมพันธ์กับแผนการเรียนที่เปิดสอนในโรงเรียน ผลปรากฏว่าเนื้อหาของหนังสืออ้างอิงมีความสัมพันธ์กับแผนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .๐๑

๔.๔ จากการทดสอบสมมุติฐานที่ว่า ประสบการณ์ วุฒิ และสถานภาพของบรรณารักษ์มีผลต่อการดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียน ผลปรากฏว่า วุฒิ ประสบการณ์ และสถานภาพของบรรณารักษ์ไม่มีผลต่อการดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .๐๑

๕. ปัญหา ในการดำเนินงาน หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่คือเรื่องงบประมาณ รองลงไปคือผู้ใช้ไม่รู้จักวิธีใช้หนังสืออ้างอิง และบรรณารักษ์ไม่มีคู่มือในการเลือกซื้อหนังสืออ้างอิงเข้าห้องสมุด

อภิปรายผล

จากการศึกษาคำเนิงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา ๕ ครั้งนี้ ได้พบองค์ประกอบที่มีผลต่อการดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนที่น่าสนใจดังนี้

๑. หนังสืออ้างอิงเป็นหนังสือที่สำคัญและจำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง ห้องสมุดโรงเรียนทุกแห่งควรได้จัดหาหนังสืออ้างอิงสาขาวิชาต่างๆไว้ในห้องสมุด เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การดำเนินงานจัดหาหนังสืออ้างอิงนั้น บรรณารักษ์ควรจัดหนังสืออ้างอิงให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ และให้สอดคล้องกับโปรแกรมการเรียนที่เปิดสอนในโรงเรียน จากข้อค้นพบที่ว่า จำนวนหนังสือมีความสัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียนและจำนวนผู้ใช้ในห้องสมุดนั้น แสดงให้เห็นว่าห้องสมุดโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่และมีจำนวนผู้ใช่มาก จำนวนหนังสืออ้างอิงก็มากตามไปด้วย

ค้าย แต่ถาเป็นโรงเรียนขนาดเล็กและมีผู้ใ้ช้ น้อย จำนวนหนังสืออ้างอิงก็น้อย ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียนมาก ทำให้รายได้ของห้องสมุดมากด้วย เพราะรายได้ของห้องสมุดทุกแห่งส่วนใหญ มาจากเงินบำรุงการศึกษาของนักเรียน เมื่อนำเงินรายได้มาจัดสรรแบ่งงบประมาณแก่ แผนกงาน ฝ่าย หมวดวิชาต่าง ๆ แล้ว ทำให้งบประมาณของห้องสมุดมากขึ้นด้วย ส่วนห้องสมุดโรงเรียนขนาดเล็กลงมา งบประมาณที่ได้ในแต่ละปีก็จะลดไป ทำให้การจัดซื้อหนังสืออ้างอิงได้น้อย จากการศึกษา พบว่า รายได้ของห้องสมุดทุกห้องสมุดมาจากเงินบำรุงการศึกษาของนักเรียน จำนวนของนักเรียนจะเป็นตัวกำหนดให้ทราบว่า งบประมาณที่ห้องสมุดได้รับในแต่ละปีมีจำนวนเท่าใด ในแต่ละปี ห้องสมุดโรงเรียนบางแห่งได้รับงบประมาณลดลงในบางปีนั้น อาจเป็นเพราะว่า จำนวนของนักเรียนลดลงก็ได้ และจากการค้นพบที่ว่า เนื้อหาของหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับโปรแกรมการเรียนในโรงเรียนนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า การเรียนแบบโปรแกรมการเรียนนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้โรงเรียนต่าง ๆ เปิดสอนตามโปรแกรมการเรียน โดยเริ่มใช้ในปีการศึกษา ๒๕๒๑ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และปีการศึกษา ๒๕๒๔ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การจัดการเรียนการสอนแบบโปรแกรมการเรียนนี้ โรงเรียนต่าง ๆ ได้จัดรายวิชาตามหลักสูตรเดิม ซึ่งหมายความว่า รายวิชาเหล่านี้ได้รับการเปิดมาก่อนแล้ว เพียงแต่ว่าเป็นวิชาที่เรียนทั่ว ๆ ไป แต่หลังจากที่ได้เปลี่ยนเป็นการเรียนแบบโปรแกรม รายวิชาต่าง ๆ จะเน้นเฉพาะสาขาวิชานั้น ๆ เพื่อให้นักเรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัด และความสนใจของนักเรียน การเรียนตามโปรแกรมการเรียนนี้ ถึงแม้โรงเรียนต่าง ๆ จะเข้ามาไม่นาน ทำให้เกิดความสงสัยว่า หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดสนับสนุนโปรแกรมต่าง ๆ หรือไม่ ปรากฏว่า จากการศึกษาเรื่องนี้แล้วปรากฏว่า เนื้อหาของหนังสืออ้างอิง มีความสัมพันธ์กับโปรแกรมการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งหมายความว่า รายวิชาที่เปิดสอนในโรงเรียน มีหนังสืออ้างอิงในสาขาวิชานั้น ๆ ทั้งนี้ก็เพราะว่าการเรียนแบบโปรแกรม ได้นำเอาวิชาที่ทางโรงเรียนเปิดสอนอยู่แล้ว จัดทำเป็นโปรแกรมการเรียนขึ้น หนังสืออ้างอิงที่เคยใช้อยู่แล้ว ยังสามารถใช้กับหลักสูตรใหม่ได้

ถึงแม้ห้องสมุดโรงเรียนจะมีหนังสืออ้างอิงที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับโปรแกรมการเรียนรู้ก็ตาม แต่ยังมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ ส่วนมากหนังสืออ้างอิงจะเน้นทฤษฎีที่เป็นวิชาสามัญ ส่วนวิชาที่เป็นวิชาชีพ หนังสืออ้างอิงยังมีจำนวนน้อย

จากข้อค้นพบที่ว่าจำนวนรายชื่อหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียน มีจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนรายชื่อหนังสืออ้างอิงที่ควรมีในห้องสมุดโรงเรียน อาจเป็นเพราะว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนไม่มีคู่มือเลือกซื้อหนังสืออ้างอิงที่เป็นมาตรฐานสำหรับห้องสมุดโรงเรียน บรรณารักษ์ซื้อหนังสืออ้างอิงตามที่มีผู้เสนอขายให้ตามโรงเรียนต่าง ๆ หรือบรรณารักษ์พบรายชื่อหนังสืออ้างอิงโดยบังเอิญ แล้วทำการจัดซื้อ ซึ่งทำให้รายชื่อหนังสืออ้างอิง ในโรงเรียนต่าง ๆ แตกต่างกันไป ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทั้งที่รายวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียนที่โรงเรียนเปิดคล้ายกัน นอกจากนี้บรรณารักษ์ยังไม่มีเกณฑ์มาตรฐานสำหรับหนังสืออ้างอิงว่า ผู้ใช้หนังสืออ้างอิง ๑ คน จะใช้หนังสืออ้างอิงกี่เล่ม เพราะสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้กำหนดมาตรฐานสำหรับหนังสืออ่านทั่วไป คือ หนังสือ ๕ เล่ม ต่อผู้ใช้ ๑ คนเท่านั้น นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องงบประมาณก็ทำให้ห้องสมุดมีรายชื่อหนังสืออ้างอิงน้อย เพราะในการจัดซื้อบรรณารักษ์ต้องทำการเลือกหนังสือที่สำคัญ และจำเป็นต่อผู้ใช้ในห้องสมุด ในกรณีที่หนังสืออ้างอิงมีเนื้อหาใกล้เคียงกัน บรรณารักษ์จะเลือกเล่มที่ดีที่สุดไว้ในห้องสมุด รายชื่อหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดที่ส่วนใหญ่จะตีพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๐ เป็นส่วนมาก ทั้งนี้ เนื่องจากว่าในช่วงนี้ สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ให้ความสนใจในการผลิตหนังสืออ้างอิงมาก ทำให้หนังสืออ้างอิงในตลาดหนังสืออ้างอิงมีมาก และเป็นผลให้บรรณารักษ์จัดซื้อหนังสืออ้างอิงในช่วงที่มากเช่นกัน

๒. งบประมาณห้องสมุดมีความสำคัญต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ในห้องสมุดมาก ห้องสมุดที่มีงบประมาณมาก สามารถที่จะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรณารักษ์สามารถจัดหาหนังสืออ้างอิงเข้าห้องสมุดได้มาก เพียงพอกับจำนวนผู้ใช้ และครบทุกประเภท แต่จากการศึกษาพบว่า งบประมาณห้องสมุดทุกแห่งส่วนใหญ่มีน้อย ไม่เพียงพอที่จะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในห้องสมุด เพราะ

รายได้ของห้องสมุดมาจากเงินบำรุงการศึกษาของนักเรียนเท่านั้น โดยไม่ได้รับงบประมาณจากงบประมาณแผ่นดินเหมือนกับห้องสมุดประเภทอื่น เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ดังนั้นงบประมาณที่ห้องสมุดได้จึงขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียน ถ้านักเรียนมาก ห้องสมุดก็จะได้เงินงบประมาณมาก แต่ถ้าจำนวนนักเรียนน้อย ห้องสมุดก็จะได้เงินงบประมาณน้อยไปด้วย จึงอาจทำให้งบประมาณของห้องสมุดลดลงในบางปี และรายได้ไม่แน่นอน ในการดำเนินงานห้องสมุดจึงจำเป็นต้องหารายได้นอกเหนือจากเงินบำรุงการศึกษาของนักเรียน นั่นก็คือ หารายได้จากการขายวารสารและหนังสือพิมพ์เก่าให้เขาหนังสือ ขอรับบริจาคในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันเปิดภาคเรียนใหม่ หรืองานวันสถาปนาห้องสมุด นอกจากนี้ยังมีเงินค่าปรับที่นักเรียนส่งหนังสือเกินกำหนด แต่งบประมาณห้องสมุดก็ไม่เพียงพอที่จะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนหนังสืออ้างอิงมีน้อย ไม่เพียงพอทั้งจำนวนผู้ใช้ และไม่ครบทุกประเภท แต่ถึงอย่างไรก็ตาม คณะกรรมการจัดสรรงบประมาณก็พยายามเพิ่มงบประมาณให้ห้องสมุดทุกปีเป็นลำดับมา

๓. บรรณารักษ์ในฐานะผู้ดำเนินงานห้องสมุด เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อห้องสมุดอย่างยิ่ง บรรณารักษ์ที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องเป็นผู้ที่เข้าใจการทำงานเป็นอย่างดี นอกจากนี้ วุฒิ ประสบการณ์ และสถานภาพของบรรณารักษ์ก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยดี จากการศึกษาเรื่องนี้ พบว่า วุฒิ ประสบการณ์ และสถานภาพของบรรณารักษ์ไม่มีผลต่อการทำงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสภาพของห้องสมุดโรงเรียน เป็นห้องสมุดขนาดเล็ก เมื่อเปรียบเทียบกับห้องสมุดวิทยาลัย หรือห้องสมุดมหาวิทยาลัย การดำเนินงานต่าง ๆ อาจไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ทางเทคนิคเกี่ยวกับวิชาบรรณารักษศาสตร์เท่าใดนัก คนที่ไม่มีวุฒิทางวิชาบรรณารักษศาสตร์มาก่อนก็สามารถทำงานได้ก็ตามมีโอกาสเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิชาห้องสมุด หรือบรรณารักษ์ที่ไม่มีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ แต่อาศัยประสบการณ์ในการทำงานมานานสามารถที่จะศึกษางาน และปรับปรุงงานให้ดีขึ้น สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์ ซึ่งมีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ อาจมีประสบการณ์น้อย แต่มีความ

รู้ทางด้านวิชาบรรณารักษศาสตร์มาดี ทำให้เข้าใจการทำงาน สามารถปฏิบัติงานได้
 อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนบรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์และครูสอนด้วยนั้น ก็สามารถ
 ปฏิบัติงานได้ก็เช่นกัน เพราะวิชาที่บรรณารักษ์สอนส่วนใหญ่ก็เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชา
 ห้องสมุด และชั่วโมงที่ทำการสอนก็ไม่มากเท่าใด ประกอบกับบรรณารักษ์อาจฝึกการทำงาน
 ให้อาจารย์ที่มาช่วยงานห้องสมุดช่วยงานบางอย่างได้ ดังนั้น ไม่ว่าสถานภาพของบรรณารักษ์
 จะเป็นบรรณารักษ์ที่ทำงานห้องสมุดเพียงอย่างเดียว หรือเป็นครูบรรณารักษ์ ก็ไม่ทำให้การ
 ค่าเนื้องานแตกต่างกัน อนึ่ง การที่บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีวุฒิ ส่วนใหญ่เป็น ป.กศ.สูงและมี
 ประสบการณ์ตั้งแต่ ๑ - ๓ ปีนั้น เพราะว่าโรงเรียนส่วนใหญ่เพียงจะมีอัตราตำแหน่ง
 บรรณารักษ์วุฒิ ป.กศ.สูง

ข้อเสนอแนะ

๑. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ควรสนับสนุนโดยการ
 ให้งบประมาณห้องสมุดเพิ่มขึ้น เพื่อบรรณารักษ์สามารถจัดหาหนังสืออ้างอิงเพิ่มขึ้นและครบ
 ทุกประเภท เนื่องจากงบประมาณห้องสมุดมีความจำเป็นมากต่อการดำเนินงานห้องสมุด
 ทุกอย่าง ถ้าปราศจากงบประมาณ หรืองบประมาณไม่เพียงพอก็จะทำให้การดำเนินงานไม่มี
 ประสิทธิภาพ ถ้ามีงบประมาณมากการดำเนินงาน ผู้ทำงานสามารถทำงานด้วยความคล่องตัว
 ยิ่งขึ้น

๒. บรรณารักษ์ควรได้มีการสอนการใช้หนังสืออ้างอิง พร้อมทั้งประโยชน์ของ
 หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนแก่ผู้ใช้ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถใช้หนังสืออ้างอิงให้เกิด
 ประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการให้บริการหนังสืออ้างอิง และบริการ
 ตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า เพราะถ้าผู้ใช้รู้ว่าจะสามารถหาแหล่งข้อมูลได้จากที่ใด
 และรู้ว่าหนังสืออ้างอิงมีประโยชน์อย่างสูง มีกี่ประเภท ก็จะทำให้ผู้ใช้สามารถใช้หนังสือ
 อ้างอิงได้อย่างดีและสามารถค้นคว้าด้วยตนเองได้

๓. ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้รับผิดชอบทางด้านห้องสมุด เช่น อาจารย์ผู้สอน
 เกี่ยวกับหนังสืออ้างอิง ศึกษานิเทศก์ห้องสมุดโรงเรียน หรือสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
 ควรได้จัดทำเครื่องช่วยเลือกหนังสืออ้างอิงที่เป็นมาตรฐานและเหมาะสมสำหรับห้องสมุด
 โรงเรียน เพื่อบรรณารักษ์จะได้ใช้เป็นคู่มือในการเลือกซื้อหนังสืออ้างอิงเข้าไว้ในห้องสมุด

๔. บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา ๔ ควรได้มีการร่วมมือกันคัดเลือกประเมินหนังสืออ้างอิงที่จำเป็นและเหมาะสมกับผู้ใช้ในห้องสมุดโรงเรียนเพราะสภาพต่างๆของผู้ใช้คล้ายกัน รวมทั้งโปรแกรมการเรียนต่างๆที่โรงเรียนเปิดก็ใกล้เคียงกัน ดังนั้นถ้าบรรณารักษ์ได้ทำงานร่วมมือกันแล้ว จะทำให้ได้รายชื่อที่เป็นมาตรฐาน เหมาะสมกับสภาพของผู้ใช้และท้องถิ่น หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดก็จะอำนวยความสะดวกโยชน์ไ้มาก

๕. บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ควรได้มีการตรวจสอบอายุของหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดให้ทันสมัยเสมอ โดยทั่วไปแล้วหนังสืออ้างอิงที่มีอายุเกิน ๑๐ ปี เนื้อหาอาจล้าสมัย แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของบรรณารักษ์ประกอบด้วย และการจัดหนังสืออ้างอิงควรให้สอดคล้องกับ โปรแกรมการเรียนในโรงเรียน จำนวนหนังสืออ้างอิงและจำนวนผู้ใช้ควรสัมพันธ์กัน

๖. บรรณารักษ์ควรพยายามกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงหนังสือมากที่สุด เป็นคนว่า มีการจัดหนังสืออ้างอิงเฉพาะที่ จัดหมวดหมู่หนังสืออ้างอิง ทำบัตรรายการและจัดอย่างมีระบบ

๗. บรรณารักษ์ควรได้มีการวางแผนร่วมกันอย่างใกล้ชิดในการประเมินผลและใช้ทรัพยากรเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงร่วมกัน เพื่อห้องสมุดขนาดเล็กสามารถเพิ่มจำนวนหนังสืออ้างอิงให้มากขึ้น และสามารถให้บริการได้ดี

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยต่อไป

๑. ควรศึกษาการดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนในเขตการศึกษาอื่นๆ

๒. ควรได้มีการประเมินคุณค่าหนังสืออ้างอิงที่ใช้ในห้องสมุดโรงเรียน ว่าเล่มใดที่เชื่อถือได้ และควรมีใช้ในห้องสมุดโรงเรียน

๓. ศึกษาการใช้หนังสือของนักเรียนในห้องสมุดโรงเรียนต่างๆ ว่ามีจำนวนหนังสือที่ใช้อย่างไร และหนังสืออ้างอิงประเภทใดที่ผู้ใช้บ่อย หรือไม่ใช้เลย

๔. ศึกษาสาเหตุที่นักเรียนมาใช้หนังสืออ้างอิงในห้องสมุด